

OSMANLI DEVLETİNDE ÇOCUĞA BAKIŞ AÇISINDAN DOĞUM RİTÜELLERİ

Birth Rituals from the Perspective of Child in the Ottoman State

Serap YASUBUĞA

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doktora Öğrencisi

serapyasubuga@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0718-5058>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	07.09.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	10.10.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 151-168	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.991987

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute
AİCUSBED 7/2, 2021, 151-168.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇOCUĞA BAKIŞ AÇISINDAN DOĞUM RİTÜELLERİ

Birth Rituals from the Perspective of Child in the Ottoman State

Serap YASUBUĞA

Öz

Osmanlı toplumunda geleneksel ve modern anlamda birçok ritüel yer alıp uygulanmıştır. Toplumun ve ailenin önemli bir unsuru olan çocuklar bu ritüellerin uygulanmasında yer edinmiş olup, doğum bu ritüellere başlangıç teşkil etmiştir. Doğum ritüellerinde geleneksel anlamda, Doğum Hazırlıkları, Merasim ve Uygulamaları özellikle toplumun çocuğa bakış açısını ortaya koymuştur. Modern anlamda ise, Osmanlı Devleti'nde yaşanan yenileşme ve değişim süreci doğum ritüelleri üzerinde etkisini göstererek bu uygulamalara yönelik nizamnameler, ihсанlar, eğitim uygulamaları ve sarayda uygulanan doğum ritüelleri toplumun ve devletin çocuğa bakış açısının ve değerini ortaya koymasının yanı sıra dönemin sosyoekonomik, siyasi yapısının ortaya konulması açısından önemli bilgiler sunmaktadır.

Bu çalışmada birinci elden kaynaklar esas alınarak, Osmanlı Devleti'nde doğum ritüelleri ve çocuğa bakış açısının önemi bütün yönleriyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğum, Ritüeller, Çocuk, Toplum, Osmanlı Devleti.

Abstract

In the Ottoman community, there are many rituals that have been practiced in a traditional and modern sense. Children who are an important element of society and family have been involved in the implementation of these rituals and birth has been the beginning of these rituals. In the traditional sense of birthing rituals, Birth Preparation, Merasim and its applications have shown the public's perspective on children in particular. In a modern sense, the process of innovation and change in the Ottoman State has taken effect on the rituals of birth, and the nizamnamements, tips, educational practices and birth rituals applied in the palace have shown the value and perspective of society and the state of the child, as well as the socioeconomic and political structure of the period.

In this study, the importance of birth rituals and child perspective in the Ottoman State was evaluated in all aspects based on first-hand resources.

Keywords: Birth, Rituals, Children, Society, Ottoman State.

Giriş

Orta Asya'dan Batı'ya doğru yayılan Türk kültür varlığında ve kurulan büyük devletlerde Türk ailesinin sağlamlığı ve gelişmişlik düzeyi en önemli faktör olarak görülmüştür. Dolayısıyla Türk aile yapısının en önemli unsuru olan çocuk, ailenin ve toplumun vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Turan, 1999: 483).

Her çağda insanlar için en önemli konulardan birisi ailenin ve toplumun vazgeçilmez bir unsuru olarak çocuk sahibi olma ve neslini devam ettirmek olmuştur. Bu nedenle doğum ve çocuk önemini koruyan konulardan biri olmuştur. Bazı durumlarda insanların değeri çocuk sahibi olması ile ölçülmüştür. Nitekim doğum ve çocuk sahibi olmanın önemi Türk coğrafyasında Dede Korkud Hikâyelerinde, Kazak Türkler ve Kırgız Türklerinin atasözlerinde de yer almıştır (Kapağan, 2019: 3).

İslam dininde de, çocuk sahibi olunmasını evliliğin meşruiyet araçlarından biri olarak görmesi, toplum açısından aile bağlarını güçlendiren bir unsur olarak görülen çocuğa ayrı bir önem verilmesini sağlamıştır. Bu durum, toplum nezdinde çocuğun her anının önemsenerek çeşitli ritüeller ve geleneklerle taçlandırılmıştır (Ediz, 2015: 470).

Geleneksel ve dini motiflerin yer aldığı, zaman zaman hurafe denebilecek düzeyde uygulamalar içeren doğum ritüelleri hamilelikten başlamak suretiyle doğum sonrası sürece kadar devam etmiştir. Nitekim Osmanlı toplumunda çocuğun ön planda yer aldığı doğum ritüelleri sadece İstanbul'da değil imparatorluğun her yerinde benzer şekilde uygulanarak süreklilik sağlanmıştır (Ediz, 2015: 470).

Doğum Öncesi Hazırlıklar

Doğum öncesi hazırlıklar açısından ebe tutmak bu hazırlıkların ilk ve önemli aşamasını teşkil etmiştir. Ebe okulu açılıp, doğum açısından eğitilmiş ebelerin vilayetlerde yaygınlık kazanmasından önce ebeler ya anneannelerinde görmüş oldukları sanatı yürüten ya da geçimlerini sağlamak için ebelerin yanında bulunup ilkel bilgiler edinerek bu işi öğrenen yaşlı kadınlardan ibaretti. Yaşlı kadınların ilkel bilgilerinden dolayı birtakım olumsuz olaylar yaşanmıştır. Bu durum doğum öncesi ebe arayışı için sebeplerden birini teşkil etmiştir (Ali Rıza Bey, 1978-1981: 103). Nitekim, "*Çantalı Ebe, Gümüş Çakılı Ebe, Eli güzel Ebe, İncili Ebe, Küpeli Ebe, Fıçılı Ebe*" namlarıyla ün yapmış ebelerden biri tercih edilerek, evine birtakım hediyeler götürülüp ebenin kabul edilmesi (Abdülaziz Bey, 1995: 11), halk arasında ebe arayışında yaşanan süreci ortaya koymuştur.

Doğacak çocuk için kundak takımı hazırlanması doğum öncesi hazırlıkların diğer önemli aşamasını teşkil etmiştir. Bazı aileler kundak

takımını halk arasında yaygın olan inanışa göre, azizlerden birisinin türbesine¹ Cuma gecesi kalmak suretiyle gönderip sandukasının yanına koyarak kurban adanmışlardır (Abdülaziz Bey, 1995: 11-12).

Doğuma üç dört ay kalarak kararlaştırılan ebe eve davet edilerek türbeden getirilen veya hazırlanan kundağın içine çörek otu konularak, bohça ile kibleye karşı asılması, üstüne de Kur'an- Kerim konulması halk arasında yaygın olan doğum öncesi hazırlıklarına örnek teşkil etmiştir (Celâl, 1946: 20).

Doğum Zamanı Âdetleri

Doğum zamanı âdetleri açısından, modern usul ve eğitilmiş ebelerin bulunmadığı dönemde doğuma yakın ebe çağırılarak doğum zamanı tayin edilirdi. Eğer doğum yaklaşmışsa koltuğa benzer ebe iskemlesi lohusanın evine getirilerek, ebe tarafından doğum sırasındaki yapılacak tertibat ve icap eden ilaçlar temin edilip, ilkel yöntemlerle doğum gerçekleştirilirdi (Celâl, 1946: 20). Çocuk dünyaya geldikten sonra ilk olarak çocuğun babasına yoksa akrabalarına müjdeciler gönderilerek sevinçli haber verilip (Tezel, 1937: 1), aile fertlerinden biri çocuğu görüp ebeye bahşış verilirdi (Abdülaziz Bey, 1995: 13).

Doğum sonrası halk arasında yaygın olan uygulamalara² yer verildiği gibi çocuk sağlığı ön planda tutulan uygulamalara da yer verilmiştir. Çocuk doğum sonrası çocuğun vücudunun belli noktalarının tuz ile tuzlanıp kundaklanarak (Akşam, 17 Mayıs 1932: 4884) çocukların hastalıklardan korunacağına inanılarak, çocuk sağlığına verilen önemi dolayısıyla doğum uygulamalarını ortaya koymuştur.

İlkel yöntemlerin uygulandığı Osmanlı Devletinde Ebe Okulu açılıp, eğitim ve teknolojinin gelişmesi ile doğumlar daha modern, malzemeler ilkel olmaktan çıkıp çocuk ve anne sağlığının ön plana çıktığı doğumlar gerçekleştirilmiştir. Nitekim Refik Halit Karay “*Üç Nesil, Üç Hayat*” adlı eserinde 2. Abdülhamid Dönemi doğumlarında modern alet ve yöntemlerin uygulandığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Ebe doğum sırasında Orta yaşlı, dinç, beyaz önlüklü, ellerinde kaynamış su, asitfenikli sabun, tırnak fırçası ile yıkanmış, alkolden

¹ “Çocuk doğduğu zaman ne giydirilecekse bir bohça yapılarak İstanbul’da özellikle Eyüp Sultan Türbesine götürülerek orada okutulur, çocuk doğuncaya kadar bu bohça açılmazdı” (Türk Yurdu, 1927: 33).

² Doğum sonrası geleneksel uygulamalara örnek olarak; “Çocuğun sesi güzel olsun diye göbeği bir karış dört parmak kesilir, üzerine üç tane çörek otu konup, üstüne tülbent serilirdi” (Celâl, 1946: 40). “Çocuk kundaklandıktan sonra mavi nazar boncuğu hem önden hem de arkadan gelebilecek tehlikeye karşı koruyabilmesi için omzuna iğnelenirdi” (Lewis, 1973: 96). “Lohusa içi bu adetler yerine getirildikten sonra ebe tarafından Kuran-ı Kerime parmağını değdirip çocuğun ağzına sürer ve kulağına üç defa ezan okur. Bu usuller yerine getirilmeden çocuğa süt verilmez” (Abdülaziz Bey, 1995: 13).

geçirilmiştir. Yanında bir körüklü çanta, iç de etüvden çıkmış makas ve diğer malzemeler vardı” (Karay, 2009: 10).

Modern usuller ve eğitilmiş ebelerin yaygınlaşmasında Besim Ömer’in ebe adaylarına eğitim vermesinin yanı sıra, ebelere yönelik yazdığı kitapların da faydası olmuştur. “*Ebe Hanımlara Öğütlerim*” adlı kitabında Besim Ömer “*Ebelere Kırk Öğüt*” başlığı ile ebelerin çocuk ve annelere yönelik doğum öncesi ve sonrası takip edecekleri uygulayacakları yöntemlere yer vererek toplumda eğitilmiş ebelerin yaygınlık kazanmasına katkı sağlamıştır (Ömer, 1904: 43). Nitekim modern doğum uygulama ve eğitimler sonucu çeşitli vilayetlerde anne ve çocuk sağlığı ön planda tutularak diplomalı ebe isteğinde bulunulmuştur. Mesela, Basra valisinin diplomalı ebe gönderilmesi isteği üzerine ebe gönderildiği (BOA. DH. MKT. 1589/55, 30 Ocak 1899) gibi diplomalı ebe uygulamasının vilayetlerde yaygınlaşması sonucu Erzurum Valisi de diplomalı ebe isteğinde bulunmuştur (BOA. DH. MKT. 1519/28, 24 Nisan 1899).

Osmanlı Devleti’nde çocuk ve anne sağlığına verilen önemin bir göstergesi olarak da ebelere ve doktorlara maaş tahsisi yapılarak hizmetlerinden dolayı ihsanlarda bulunulmuştur. Mesela, Üsküdar Polis İdaresi’nde fahri ebe olarak hizmet eden Ayşe Hanım’a şefkat nişanı (BOA. DH. MKT. 1472/95, 29 Aralık 1887) ve Civan ebe namıyla Emine Hanım’a Üçüncü rütbeden şefkat nişanı verildiği gibi (BOA. İ. TAL. 26/5, 1) Küçük Mustafa Paşa civarında Ünyeli Kamil Ağa’nın hamile eşinin doğumunu ücretsiz gerçekleştiren Doktor Binbaşı Dalmadiko Efendiye ihsanlarda bulunulmuştur (BOA. DH. MKT. 1802/28, 24 Ocak 1891).

Çocuk sağlığı açısından modern doğum usulleri uygulanmasına rağmen çocuk ölümlerinin yaşanmasına engel olunamamıştır. Bu nedenle çocuk ölümlerinin önlenmesi için tedbirler alınarak tahkikatlar yapılmıştır. Doktor Parafandi’nin yaptığı ameliyat sonucu çocuk ölümü yaşanması nedeniyle yapılan tahkikat sonucu Doktor Parafandi’nin kusurlu bulunmadığı ve doğumların sağlıklı yapılması için ameliyatlarda alet ve edevatın belediye tabipliğinden sağlanması (BOA. DH. MKT. 935/57, 4 Mart 1905) gibi tedbirler alındığı gibi modern doğum usulleri açısından her nahiyeye diplomalı bir ebe tayini ve bu karar doğrultusunda 16 maddelik nizamname³ kabul edilmiştir (BOA. DH. UMVM. 80/46, 31 Ocak 1922).

Osmanlı Devletinde çocuğa bakış açısının ortaya konması açısından sadece modern doğum usulleri ile ilgili uygulama ve politikalar değil çocukları Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile doğum kaydının yapılması, bilgi ve belgelerinin kaydedilmesi de önemli bir adım teşkil etmiş olup, önemli bilgiler

³ “Köy Kibelelerine Mahsus Talimatname” başlıklı talimatname ile Köylere tayin edilen ebelerin vazifeleri, çocuk ve kadınlara yönelik uygulamaları maaş tutarları hakkında ayrıntıların yer aldığı 16 maddeye yer verilmiştir. Bkz. (BOA. DH. UMVM. 80/46. 1 Ocak 1922)

sunmuştur. Sicil-i Nüfus Nizamnamesinde, erkek ve kız çocuklarının doğumu, adı, ailesinin bilgisi, şöhreti ve çocuk vefat ederse çocuğun adı, bilgileri hangi dine mensupsa o dinin görevlisi tarafından Sıhhiye Dairesine aynı zamanda buldukları mahallenin Belediye Dairesine ilmühaber verilerek kayıtları gerçekleştirilecek ve Belediye Dairesine doğum ilmühaberi göndermeyen imam, papaz ve hahamlara verilen cezalara yer verilmiştir (İ. DH. 842, 19 Aralık 1881). Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile çocukların Nüfusa kaydedilmeleri sadece Müslüman çocuklar için değil, Gayr-i Müslim çocuklar içinde geçerliydi. Nitekim, Cezayir Vilayetine gönderilen tezkirede doğumların kaydedildiği tasdikli defterlerin her ay sonunda harcıyla beraber belediye dairelerine teslim edileceğinin bütün ruhani lider ve diğer yetkililere Rum Patriğince tembih edilerek (BOA. DH. MKT. 1438/126, 13 Ağustos 1887) nizamnamenin genel uygulaması ortaya konmuştur. Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile çocuklara bakış açısı ve verilen önemin bir göstergesi olarak maddeleri konusunda vilayetlere telgraflar çekilerek bilgilendirme yapılmıştır. Mesela, Konya Vilayetine gönderilen tezkirede Sicil-i Nüfus Nizamnamesi maddelerinden hareketle doğumdan altı ay sonra çocuğun kaydının yapılması (BOA. DH. MKT. 2462/41, 16 Mart 1901) konusunda bilgilendirme yapıldığı gibi çocukların nüfusa kaydının yapılması açısından yaptırımların yer aldığı tezkireler vilayetlere gönderilerek nizamnamenin uygulanması ve yaygınlaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Ankara vilayetine gönderilen tezkirede çocuklarını nüfusa kaydettirmeyen babalara birer adet Osmanlı altını cezası verileceği, fakat nüfusa kayıt yaptırmadan önce kız çocukları bulunanlara ceza alınmayacağı bildirilmiştir (BOA. DH. MKT. 2518/150, 6 Ağustos 1901). Para cezası kapsamı nüfus sayımı sonrası doğan kız çocuklarını nüfusa kaydettirmeyen babaların yanı sıra doğumu haber vermeyen imam ve muhtarlara yönelik olarak sonradan genişletilmiştir (BOA. DH. HMS. 29/21, 16 Ocak 1904).

Çocukların nüfusa kayıtlarında doğum ilmühaberleri için ücret alınmasına rağmen fakir çocuklar bu uygulama dışında bırakılmıştır (BOA. DH. MUİ. 20/1/39, 9 Ekim 1909). Doğum ilmühaberleri için ücretler konusunda birtakım olumsuzluklar yaşanması sonucu birtakım önlemler alınmasına sebep olmuştur. Mesela, Şehzadebaşı Kalender hane Mahallesi İmamı gereğinden fazla doğum ilmühaberine harç aldığı için gerekli işlemlerin yapılarak (BOA. DH. MKT. 1727/61, 30 Mayıs 1890) yaşanan olumsuzluklar giderilmeye çalışılmıştır.

Doğum Sonrası Âdetleri

Ad Koyma

Doğum sonrası önemli âdetlerinden biri çocuklara doğumundan üç gün sonra⁴ ad konulmasıydı. (Abdülaziz Bey, 1995: 13). Önceki Türk kültürleri dönemlerinde çocuğa anlamlı ad koyma ve ad koyma sırasında birtakım olaylara dayanma âdeti⁵ Osmanlılar döneminde de devam etmiştir (Turan, 1999: 484). Çocuğun ad koyma merasiminde; halk arasında yaygın olan âdet üzerine çocuğun babası eğer babası yoksa büyükbabası veya büyükannesi kıble yönünde Dualar okuyup, çocuğun sağ kulağına ezan-ı şerif okuyarak, koyacağı ad üç kere söyler ve Kelime-i Şehadet tekrarlarıdır. Ad koyma merasimi bu şekilde son bulduğu gibi lohusaya çocuğa ad koyan kişi tarafından hediyeler vererek odadan ayrılırdı. (Abdülaziz Bey, 1995: 13-14).

Bazı ailelerde ad koyma merasimi, yıldızlar ilmindeki bilgisi aile reislerince bilinen müneccimin belirlediği saatte yapılması gibi birtakım olaylara dayandırıldığı gibi (Ali Rıza Bey, 1978-1981: 107), çocuğa ad konulurken içinde bulunulan aya dikkat edilir, mübarek aylarda hocaya başvurularak, isim konusunda bilgisine başvurulurdu.⁶

Osmanlı toplumunda aileler çocuklara ad koyarken âdet haline gelen anne veya babasının adlarını yer vermişlerdir. Mesela, 1888 doğumlu Ahmet Emin Yalman'a büyükbabası Alay Emine Ahmet Emin Efendi'nin (Yalman, 1977: 11), 1916 doğumlu Halil İnalçık'a dedesi Halil adının verilmiştir (Çaykara, 2005: 15). Dönemin siyasi hayatında yaşanan gelişmeler etkisini doğum ritüellerinin önemli bir safhasını oluşturan çocukları ad konulması konusunda da göstermiştir. İkinci Meşrutiyetin ilanında önemli rol oynayan Enver ve Niyazi Bey adları çocuklara konulması (Karay, 2009: 11) bu etkiye açık bir örnektir.

⁴ “Çocuğa ad koyma merasimi, bazı ailelerde doğumun üçüncü günün aksine doğumun yedinci günü lohusa yatağının kaldırıldığı gün, imam tarafından eve davet edilerek, çocuğun kulağına ezan okunarak konulurdu” (Alp, 1964: 3538).

⁵ “Türklerin İslamiyet’i kabulünden önce tabiatla bazı varlıklara tapınmaların etkisiyle başlangıçta yırtıcı hayvan, kuş isimleri seçilmiş, çocuklara Bozkurt, Arslan, Şahin, Doğan, Timur gibi adlar verilmiştir. Bu adlar çocukluk ve gençlik dönemlerinde olmak üzere iki safhada verilmiştir. Doğumun hemen ardından çocuğa ad verilmez, bir yaşına girdikten sonra, Türk adetlerine göre büyük bir şölen yapılarak şölene katılanların en yaşlısı tarafından ad konulmuştur. Gençlik çağında alınan adlar, gösterilen bir kahramanlıktan sonra, hazırlanan bir toy merasiminde ve ileri gelen şahsiyetler tarafından verilmiştir”. (Aras, 1998: 332).

⁶ Mübarek aylarda hocaya başvurularak, isim konusunda bilgisine başvurma âdeti, toplum tarafından yaygın olup Refik Halit Karay’ın Üç Nesil Üç hayat eserinde şu şekilde ifade etmiştir: “Abdülaziz döneminde yeni doğan çocuğa ailesi tarafından ad olarak İsmail Hakkı konulacağı fakat Şeyh Dürri Efendi kitaba bakarak mübarek ayda doğan oğlan çocukların göbek adı olarak ya Abdülmuttalip ya da Abdülkadir olmalı seçeneği karşısında çocuğun babası Abdülkadir’i seçmiş ve bu ad konulmuştur”. (Karay, 2009: s. 8).

Osmanlı Devleti'nde yeni doğan çocuklara ad konulması Sicil-i Nüfus Nizamnamesinde de yer verilerek, çocukların adları, doğum tarih ve günlerinin de sene içinde gereği olarak ailesi tarafından nüfusa kaydedilmesi gerektiği belirtilmiştir (BOA. ŞD. 2520/8, 29 Haziran 1887).

Osmanlı Devleti'nde çocukların ad ve doğum tarihlerinin kaydedilmesi özellikle yabancı çocuklara yönelik uygulamalarda önem arz etmiştir. Çanakkale Merkez Memurluğuna gönderilen tezkirede Çanakkale'de yabancılardan çocuğu doğan kişilerin ikamet tezkerelerinin arkasına kaydedilip, beyanname suretlerine işaret konulmak üzere çocukların doğum tarihleri ile adlarının bildirilmesi gerektiği (BOA. DH. EUM. ECB. 13/29, 18 Eylül 1917), ifade edilmiştir.

Lohusa Yatağı

Doğum sonrası lohusa için ailelerin mali durumuna göre hazırlanarak altı gün kalıp, yedinci gün kaldırılan⁷ lohusa yatağında, (Tezel, 1937: 1) çocuklara yönelik önemli ritüeller yer almış olup, çocuk ve lohusaya altın takılması ve hediye faslı bu ritüellere örnek teşkil etmektedir (Tezel, 1937: 2). Hediyeler insanların mevki ve maddi durumlarına göre değişiklik göstererek ailenin akraba, tanıdıkları ile servet sahibi olan ziyaretçiler 'murassa' veya altın mine üzerine 'Maşallah' yazılı nazarlık takımı, Kur'an-ı Kerim'den ayetler yazılı nazarlık altını gibi hediyeler getirdikleri gibi (Abdülaziz Bey, 1995: 15), doğum sonrası hediye faslında yaygın olan âdet üzerine şeker sepeti, sepet içinde acıbadem kurabiyeleri hediye getirilerek, kalfa ve çocuklara dağıtılırdı (Abdülaziz Bey, 1995: 16). Ziyaretçiler, çocuklara yün takımı (Tezel, 1937: 2), çingirak, kemik halka (İlgaz, 1957: 1482), gibi farklı hediyeleri ile doğumun kırkınıcı gününe kadar ziyarete geldikleri gibi, lohusanın kırk hamamına davet edilirdi (Alp, 1964: 3538).

Lohusa döneminde çocuklara yönelik önemli bir ritüel de doğumun ikinci gününden üçüncü günün akşamına kadar, tanıdık, akraba ve komşulara kırmızı şerbet gönderilmesi âdetiydi (Abdülaziz Bey, 1995: 16). Çocuk erkekse kırmızı sürahinin üst kısmına, kız ise kapağın üstüne bağlanarak müjdeciler tanıdık ve komşulara dağıtarak bahşişler alırdı (Celâl, 1946: 22). Ayrıca doğumun ikinci gününden itibaren yedi gün içinde lohusaya hatır sormaya gelen hanımlara lohusa şerbetinden ikram edilerek (Abdülaziz Bey, 1995: 17), halk arasında çocuklara yönelik doğum uygulamasına yer verilmiş olurdu.

Çocuklara yönelik lohusa dönemi adet ve merasimlerin yanı sıra doğum sonrası halk arasında hurafe olarak nitelendirilen lohusa ve çocuğu al basmaması için lohusanın başucuna Kur'an-ı Kerim asılır, ayakucuna da

⁷ "Lohusa yatağı eğer merasimle kaldırılmak istenirse doğumun yedinci günü ya Mevlit-i Şerif okutulur ya da çalgılı çengi getirilerek lohusanın yatağı kaldırılırdı" (Celâl, 1946: 22)

kullanılmış bir süpürge konulurdu (Alp, 1964: 3538). Alanası, alkızı, alkarı, albası, albıs adlarıyla anılan al karısının etkisiyle ortaya çıkan albastı için tedbir alınmazsa lohusa ve çocuğun ölümüne sebep olarak, yeni doğum yapmış kadınlarla çocuklara musallah olacağına inanılarak birtakım tedbirler alınır⁸ (Küçük, 1989: 469).

Lohusa Dönemi Merasim ve Eğlenceler

Kırk Hamamı

Çocuk doğuran kadının doğumun kırkıncı günü hamam münasebetiyle yapılan ve lohusa hamamı da denilen kırk hamamından (Pakalın, 1971: 269) birkaç gün önce akraba, komşu davet edilip, saz ve çengi tutularak doğumun kırkıncı günü ebe, lohusa ve davetlilerle birlikte hamama gidilirdi (Bayri, 1941: 97-98).

Kırk hamamı öncesinde doğum yapan kadın kırk gün müddetle dışarı çıkarılmadığı gibi, henüz doğumun üzerinden kırk gün geçmemiş olan lohusa ve çocukların karşılaştırılmamalarına dikkat edilirdi. Çocukların karşılaşması halinde ise, çocuklardan birinin kırk basacağına inanılırdı⁹ Lohusaların kırkı çıkana kadar birbirlerini ziyaret edememeleri bu sebeple olup (Karataş, 1994: 4), Kırk hamamında iki lohusanın karşılaşmaması için, hamama girilmeden önce hamamda başka lohusanın olup olmadığı bilgisi alınır (Bayri, 1941: 100).

Davetlilerle birlikte gidilen Kırk hamamında lohusa yıkandıktan sonra ebe çocuğu kundağından çıkararak hurafe olarak nitelendirilen tezrda kırklardı (Celâl, 1946: 22). Ebe çocuk kırklamak için kaplumbağa kabuğunun içine altın koyarak bunu kırk bir kere kurnadaki suya batırıp çıkartırdı. Bundan sonra çocuğun başına bir tas su dökerek, su tası baş aşağı kapayıp çocuğu üzerine oturturdu¹⁰ (Bayri, 1941: 100).

⁸“Al karısına karşı halk arasında hurafe olarak nitelendirilen tedbirler alınarak lohusa kırk gün yalnız bırakılmaz, gece gündüz odasında lamba yakılır, lohusa ve çocuğuna yakın bir yere Kur’an, ayna, soğan, sarımsak, nazarlık asılır, yastığın altına kama, bıçak, maşa, makas, ekmek, erkek ceketi ve yeleği koyup üstüne iğne sokulur, lohusanın başına ve çocuğun beşiğine birer al kurdele bağlanırdı. Eğer lohusa veya çocuğa al basmasına uğramışsa hocaya okutulur, yanlarında silah atılır veya demir aletlerle gürültü yapılır, odaya al bir at getirilip kişnetilir, hastanın üzerine arpa konarak ata yedirilirdi” (Küçük, 1989: 469).

⁹“Kırk basması olduğu düşünülen çocuklar geleneksel usuller etrafında doğumlar üzerinden kırkı çıkmamış çocuklar ve lohusalardan mecburen bir yerde bulunmaları durumunda kırkları karışmış denilerek çocuklar sırt sırta getirilir, lohusalardan her biri diğerinin çocuğunu alarak çocuklar değiştirilir, böylece kırk basmasının önüne geçildiğine inanılırdı” (Karataş, 1994: 4).

¹⁰ Ebe tarafından çocuklar geleneksel usullerle şu şekilde de kırklanırdı: “Taze bir ördek yumurtası bir tas içinde çalkalanır, çocuk yumuşak ve sabunlanmış bir tülbentle silinip yıkandıktan sonra bu yumurta çocuğun vücuduna sürülürdü. Ördek gibi çocuğu suya alıştırmak için bu uygulama yapılıp biraz durdurduktan sonra ebe bir altını kurnanın musluğundan akan suya çarpa çarpa üç ihlas bir Fatiha okuyarak kırklama suyunu kurnaya akıttırdı. Çocuk bu su

Kırk hamamında çocuğu kırklama uygulamasının yanı sıra sabahtan akşama eğlenceler kadar devam ederdi. Türküler, maniler söylendiği Kırk hamamı eğlencelerinde çalgılar çalınarak kınalar yakılır ve danslar edilirdi. (Karataş, 1994, s. 568). Bazı zengin aileler ise, kırk hamamına Ayvansaray'dan bir çengi getirirler, soğuklukta çalgılar çalınır, çengiler oynatılırdı (Alp, 1964: 3539).

Hali Vakti Yerinde Olmayan aileler, çalgılı, oyunlu, eğlenceli kırk hamamı yapmazlardı. Akraba ve tanıdıkları ile beraber sessizce hamama giderek kırk hamamını gerçekleştirirlerdi. Bazı aileler ise, Kırk hamamı âdetini hamama gitmeyerek evde yıkamak suretiyle gerçekleştirerek (Karataş, 1994, s. 568) doğum ritüellerini bu şekilde gerçekleştirirlerdi.

Beşik Çıkma Merasimi

Doğum sonrası çocuklara yönelik eğlence ve merasimlerin yer aldığı Beşik Çıkma merasimi doğum ritüellerinin önemli bir aşmasını teşkil etmiş olup, bu merasim sadece sarayda ve büyük aileler tarafından yapılırdı¹¹ (Abdülaziz Bey, 1995: 18).

Kırk hamamı ile lohusalık döneminin sona ermesi çocuğun büyük annesini beşik temini ve merasimi konusunda hazırlıklara sevk ederek beşik, yatak, yorgan, cibinlik gibi merasim için lazım olan şeyler hazır hale getirilerek merasime geçilirdi¹² (Bayri, 1941: 101).

Merasim için belirlenen tarihte akraba ve komşuların yanı sıra eğlence açısından çengi kadın ve oyuncularla onların Kolbaşı'larından biri davet edilirdi. Davetlilerin gelmesi ve çeşitli ikramlarda bulunulmasının ardından (Abdülaziz Bey, 1995: 20), Beşik Çıkma merasimine geçilirdi. Beşik Çıkma merasimi şu şekilde gerçekleştirilirdi: *“Ebe öncülüğünde beşiği önünden ve arkasından ikişer kadın tutarak, soygun denilen ve düğünlerde hizmetçilik eden hamam ustaları, beşiğin dört tarafında kırmızı, yeşil fitilli mumları ellerine alarak ebe beşiğin önünde çalgılar çalarak ve çengiler oynayarak misafirlerin önünden geçilerek lohusanın odasına beşik konulup, ebe tarafından çalgının da yer aldığı ninni söylüyerek*¹³ Beşik Çıkma merasimi son

ile yıkanıp temizlendikten sonra bir havluya sarılarak dışarı çıkarılıp kundaklanırdı” (Celâl, 1946: 21-22).

¹¹ “Beşik alayının büyük ailelerde yapılmasının sebepleri olarak çok masraflı ve külfetli olması yüzünden ailenin bunun altından kalkabilecek mali gücü bulunması ve oturdukları konağın ve bilhassa sofalarının bu merasim için büyüklükte olmasıdır. Beşik alayının kibara ne yapılabilmesi için misafirlerin ikramında kullanılacak sofrta takımlarının kıymetli, konağın teftişinin ve lüzumlu diğer şeylerin de zarif olması şarttı” (Abdülaziz Bey, 1995: 17-18).

¹³ Abdülaziz Bey ise Beşik Çıkma merasimini şu şekilde ifade etmiştir: “Beşik çıkma merasiminde beşiği getirmek için hazırlanmış olan ve soygun denilen hanımlar, ayak tarafı önde bulunmak üzere beşiğin iki tarafında çengilerde iki hanım geçerek ellerinde def çalarak en önde çengilerin başı olan kolbaşı ile alay şeklinde beşiği sofaya taşır ve def çalmaya devam ederlerdi. Adından kolbaşı hanım bir manzume okumasının ardından def ve türküler eşliğinde

bulurdu (Ali Rıza Bey, 1978-1981: 108-109). Beşik Çıkma merasimi ardından çengiler tarafından Yemiş Çıkma merasimi olarak bilinen merasimde misafirler yemişler ikram edilerek, çengilerden biri lohusa, kolbaşı da ebelik görevini yerine getirdiği taklitli oyunlar ile sabaha kadar eğlencelere devam ederdi (Ali Rıza Bey, 1978-1981: 110).

Sütnine veya Daye Tutulması

Osmanlı devletinde büyük haremelerde yeni doğan çocuğu emzirmemek, bu maksatla taye¹⁴ sütnine ya da daha önceden tanıdık bir kadın tutulurdu (Abdülaziz Bey, 1995: 25).

Sütnine veya Taye tutulması için birçok sebep yer almış olup, doğum esnasında olumsuz olayların yaşanması yeni doğan çocuklar için sütnine veya daye tutulmasına önemli bir sebep teşkil etmiştir. Murad bin Mehmet'in doğum esnasında hanımının vefat etmesi üzerine yeni doğan çocuğuna sütnine talebi için Üsküp Belediyesine başvurması (BOA. YB. 21/88-392, 20 Aralık 1890) yine Bosna muhacirlerinden olup doğum esnasında vefat eden Sude Hanım'ın çocuğu sütsüz kaldığı için sütnine talep edilmesi (BOA. YB. 21/86-161, 9 Şubat 1887) doğum esnasında yaşanan olumsuzluk sonucu sütnine tutulmasına örnek teşkil etmektedir.

Doğum sonrası yeni doğan çocuğun annesinin hastalanması sütnine veya taye tutulmasının diğer önemli bir sebebini teşkil etmiştir. Ahmet Nedim Tör, kızı için kaleme aldığı "*Nevhîz'in Günlüğü*" adlı eserinde eşinin hastalanması üzerine kızı için sütnine tutması ve yaşanan olayları ayrıntılı bir şekilde anlatması (Tör, 2008: 21-22-23), Osmanlı Devletinde sütnine uygulaması dolayısıyla çocuğa bakış açısını ortaya koyması açısından önemli bilgiler vermektedir.

Yeni doğan çocukların sokağa terk edilmesi yaygınlık kazanan sütnine tutulması ve uygulaması açısından diğer bir sebebi ortaya koymuştur. Mesela, Selanik'te sokağa terk edilen gayr-i meşru çocuğun süt emzirmesi için Zenciye Fatıma Hanım'a verildiği gibi bu çocuğun idaresi için Selanik Belediye Sandığından maaş tahsis edilmiştir (BOA. DH. MKT. 2235/92, 20 Ağustos 1899).

Sütnine uygulaması Osmanlı toplumunda özellikle İstanbul'da yaygın olup, Darülaceze'de bu uygulamaya yer veren kurumlardan biriydi.

beşik lohusanın odasına konarak beşik çıkma merasimi gerçekleştirilmiş olurdu" (Abdülaziz Bey, 1995: 20-21-22).

¹⁴ "Taye, çocuklu ya da çocuğu yeni vefat etmiş bir cariye'dir. Taye tutulması için etrafa haber verilerek getirilen cariyelerden yaşı ve şahsı uygun görülenler muayene ettirilerek uygun olan cariye'ye taye kalfa denilerek çocuğa bakardı. Taye kalfa olarak hitap edilip genellikle Çerkez kabilesinden seçilirdi" (Abdülaziz Bey, 1995: 26).

Darülaceze Irzahanesinde¹⁵ bu uygulamaya yer verildiği gibi ihtiyaç üzerine Meclis-i İdarece verilen izin üzerine yeni sütineler alınmıştır (BOA. DH. UMVM. 115/5, 4 Şubat 1922). Darülaceze Irzahanesi'nin yanı sıra kurumun dışında çocukları emzirmek üzere sütinelere verildiği gibi, bu çocukların tedavilerini ücretsiz olarak kurumun doktorları tarafından yapılmıştır (BOA. DH. UMVM. 166/70, 23 Mayıs 1922).

Osmanlı Devletinde sütine uygulaması açısından sadece kurumlar değil toplumda bu uygulamanın yaygınlaşmasını sağlayan kişiler de yer almıştır. Sütine Dellallığı bu uygulamanın yaygınlaşmasını sağlayan kişiler olmasına rağmen bazen olumsuz durumlarla karşılaşmaktaydılar. Mesela, Sütine Dellallığı sütine bulmalarına rağmen Hizmetkaran Kethüdalığının, sütinelerin hizmetlerini engellemesi konusunda şikâyetler yer almış (BOA. DH. MKT. 1772/47, 16 Ekim 1890), ve şikâyetler nedeniyle yapılan tahkikat sonucunda Hizmetkaran Kethüdalığın, sütinelerin hizmetlerini yasak getirmesini yasal olmayacağı (BOA. DH. MKT. 1825/78, 5 Nisan 1891) dolayısıyla Hizmetkaran Kethüdalığının, sütinelerin hizmetlerini engellemesinin önlenmesi istenmiştir (BOA. DH. MKT. 1802/111, 25 Ocak 1891).

Yeni doğan çocuklar için sütine uygulaması özellikle İstanbul'da yaygın olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin bazı bölgelerinde sütine bulunmaması sıkıntılara ve sütine arayışı içerisine girilmesine sebep olmuştur. İzmit mutasarrıfının kasabasında sütine bulunmaması sebebiyle sütine bulmak için Maşukaba karyesine gitmesi (BOA. Y. PRK. UM. 54/126, 4 Ağustos 1901). Sütine arayışı ve yaşanan sıkıntıları ortaya koymuştur.

Sütine uygulamasının Osmanlı toplumunda yaygınlık kazanması dönemin basınında da yer almıştır. "*Sütine Arayanlara*" başlıklı Sabah gazetesinde yer alan ilanda toplumda yaygınlık kazanan sütine uygulamasının önemi vurgulanarak sütine arayanlar için müracaat noktası bilgilerine yer verilmiştir (Sabah, 20 Haziran 1911: 7812).

Diş Çıkarma Merasimi

Osmanlı Devleti'nde doğum ritüelleri açısından diş çıkarma merasimi önemli yer tutmuş olup, toplumda yaygınlaşan geleneksel usullerden hareketle ilk olarak çocuğun ilk dişi çıkmaya başlaması üzerine kemik bir halka kurdele ile çocuğun boynuna takılarak, bu kemiği ısıtarak dişlerinin çıkması sağlanırdı (Celâl, 1946, s. 25)

Çocuk dişleri çıkmaya başlayınca diş buğdayı olarak nitelendirilen çocuğun ailesi tarafından haşlanmış buğday üzerine toz şeker ekerek diş

¹⁵ "İrzahane, Darülaceze'de emzirme evi anlamına gelen süt çocuklarına ayrılmış, yeni doğmuş süt çocuklarının bakıldığı 1903 yılında faaliyete geçen Darülaceze hizmet birimlerinden biridir". Bkz. Yıldırım, 1996: 162-166.

çıkarma kutlanırdı (Celâl, 1946: 25). Diş buğdayı kutlamaları için akraba, tanıdık ve komşuların katılımı ile kurulan sofraya her biri farklı anlama gelen makas, ayna, Kur'an-ı Kerim, bıçak, ekmek, para gibi eşyalar konulurdu. Sofranın üzerindeki bu nesnelere çocuk, makası tutarsa terzi, aynayı tutarsa gösterişe ve süse düşkün, Kur'an-ı Kerim'i tutarsa hafız, bıçağı tutarsa haylaz, ekmeğı tutarsa kısmeti bol, parayı tutarsa zengin olacağına inanılmıştır (İlgaz, 1957: 1481). Bu uygulamanın ardından buğday çocuğun başından aşağı dökülerek davetlilere ikram edilmiştir¹⁶

Diş buğday merasiminde eğlencelerde önemli yer tutmuştur. Bu eğlencelere oyunlar oynanarak davetlilerde dâhil edilmiştir. Diş buğdayı için kullanılan buğdaylar bir tepsiye konularak bu buğdayların arasına para saklanıp, davetlilerin önüne konulan tepside para kimin önünde durursa çocuğa bir takım elbise alması davetlilerin dâhil olduğu eğlencelere örnek oluşturmaktadır (İlgaz, 1957: 1481).

Osmanlı Devleti'nde çeşitli uygulama, merasim ve eğlencelerin yer aldığı doğum ritüelleri bütün çocuklar için uygulanmamıştır. Yeni doğan çocukların sokağa terk edilmesi bu ritüellerin uygulanmasına engel oluşturmıştır. Selanik'in Ahmet Subaşı Mahallesiinde Hasan Bin İbrahim'in sokakta terk edilmiş bir halde bulduğu ve Mazlûme adını verdiği çocuğun bakımını üstlenmesi ve belediye sandığından maaş alması (BOA. DH. MKT. 1076/33, 5 Mayıs 1904), yine Sokakta bulunan yeni doğmuş çocukların hangi cemaate ait oldukları tespit edilinceye kadar Darülaceze'de bakılması ve mürebbiyeler görevlendirilmesi (BOA. DH. EUM. THR. 105/37, 30 Ağustos 1910), bütün çocuklar için doğum ritüellerinin gerçekleşmediğini ortaya koymuştur.

Osmanlı Sarayında Doğum Ritüelleri

Osmanlı toplumunda yaygın olan doğum ritüelleri sarayda da uygulanmıştır. Doğum öncesi hazırlıklarla başlanan ritüeller de padişah annesi bu hazırlıklarla meşgul olurken, doğum için çocuk takımları, Valide Sultanın istekleri Hazine Kethüdası veya Vekili tarafından yerine getirilir ve doğum için ebe (Uluçay, 1992: 70), yeni doğan çocuklara dışarıdan terbiyeli ve bilgili kişilerden seçilen ve çocuklar üzerinde etkisi fazla olup, çocukların saygı gösterdikleri sütineler saptanırdı (Ünüvar, 1964: 63). Böylece harem doğuma hazır hale getirilmiştir.

Padişah kız veya erkek çocuklarının doğumu ile alakalı bazı âdet ve merasimler yapılmıştır. Bu âdet ve merasimler doğumun gerçekleşmesi ile başlayarak ilk olarak doğum haberi Kızlar Ağasının oda lalası tarafından Silahtar Ağaya bildirilerek haber karşılığında müjdelik olarak hediye verilirdi.

¹⁶ “Osmanlı toplumunda doğum ritüelleri açısından toplumda yaygın olarak uygulanan diş buğdayı merasimi Cumhuriyet sonrası Tokat ve çevresinde uygulanmaya devam etmiştir” Bkz. Türk Yurdu, 1927: 33.

Silahtar Ağa'nın doğumu resmen ilanı üzerine padişah'ın çocuğu erkek ise her koğuşa beşer, kız ise üçer kurban kesildiği gibi, erkek çocuk için yedişer gün beşer kız çocuğu için beşer gün üç top atılırdı¹⁷ (Seydi Ali Bey, 1978-1981: 39). Doğumun ertesi günü Osmanlı sarayında padişah ve şehzadelerin çocuklarının doğumunun Bâb-ı Âli'ye ilan edilmesi bir gelenek haline gelmiş, Nitekim 2. Abdülhamid'in çocukları Şehzade Mehmet Selim Efendi, Zekiye ve Naime Sultanlarının doğum günlerinin ilanına dair Bâb-ı Âli'ye tezkire gönderilmesi (BOA. Y. EE. 75, 6 Kasım 1876) Osmanlı sarayında çocuk doğumu ile alakalı geleneği ortaya koymaktadır. Saray ve Bâb-ı Âli de padişah çocuklarının doğumu ilan edilirken, İstanbul sokak ve çarşılarında padişah'ın bir çocuğu olduğunu Dellâllar vasıtaıyla ilan edilirdi (Uluçay, 1992, s. 75). Padişah çocuğunun doğum ilanı ile gerek sarayda gerekse halk arasında kandiller asılarak eğlencelere vesile olduğu gibi birtakım merasim ve uygulamalar yapılırdı (Uluçay, 1992: 77).

Osmanlı sarayında doğum sırasında uygulamalar ve doğumun ilanının ardından yapılan önemli uygulamalardan biri çocuğa ad konulmasıdır. Padişah çocuklarına daha çok Arapça adlar verilmiştir. En çok Ayşe, Hatice, Fatma, Esma isimleri verilmesi gibi, Farsça adlarda verilmekteydi. Padişah kız çocukları küçük yaşta ölürse, ondan sonra doğan kız çocuğa aynı ad verilmesi 3. Ahmet döneminden itibaren başlayarak uygulama haline getirilmiştir (Uluçay, 1992, s. 67). Ayrıca padişah çocuklarının doğum tarih ve adları kaydedilip, padişah'a takdim edilmesi sarayda yaşanan doğum uygulamalarına örnek oluşturmaktadır. Bu uygulama 2. Abdülhamid döneminde yer alarak, 2. Abdülhamid'in çocuklarının doğum tarihleri ve adlarını gösteren cetvel ser-kâtip tarafından padişah'a takdim edilmiştir (BOA. TSMA. E. 1104, 30 Ocak 1909)

Sarayda doğum münasebetiyle merasimlerde önemli yer tutmuş olup şehzadelerin doğumu münasebeti ile tebriklerin yapılması (BOA. Y. PRK. TKM. 9/11, 18 Aralık 1885), sarayda yapılan merasimlerin önemli bir aşamasını teşkil etmektedir. Tebrikler saraya gelip kadın efendiler ile görüşmek ve yapılan merasimlere katılmak suretiyle de yapılmıştır. Sarayda kadın efendilerden çocuk dünyaya getirmesi ile kendisine hazırlanan merasim odasına yerleştirilerek kâhya kadın tarafından ileri gelen kişilerin eşlerine tezkereler gönderilerek kadın efendiye tebrike davet edilmiştir. Tezkere ile birlikte halk arasında yaygın olan uygulamada olduğu gibi lohusa şerbeti gönderilirdi. Tebrik ile birlikte davetlilere çeşitli eğlenceler ve oyunların yer aldığı altı gün devam eden merasimler düzenlenirdi (Çorlu, 2015, s. 594-595).

¹⁷Seydi Ali Bey'in "Teşrifat ve Teşkilatımız" adlı eserinde Padişah çocuklarının doğumu üzerine sarayda yapılan merasim ve uygulamalar Çağatay Uluçay'ın "Harem II" adlı eserinde aynı şekilde yer verilerek, Seydi Ali Bey'in eserindeki sarayda uygulanan merasim ve uygulamalar konusunda bilgilerini desteklemiştir. Bkz.Uluçay, Harem II, 1992, s. 75

Doğum münasebetiyle Sarayda yapılan önemli merasimlerden biri de beşiğin Darphane'den çıkarılıp Harem dairesine gönderilmesine kadar devam eden Beşik Alayı'dır. Hazine Kethüdası tarafından Darphane'de yaptırılan beşik hususi merasimle¹⁸ Harem'e gönderilmiştir (Seydi Ali Bey, 1978-1981: 40). Sarayda altı gün devam eden eğlencelerin sonunda büyük bir alay ile kâhya kadına teslim edilen beşik çeşitli bahşişler ve hediyeler verilerek merasim odasına teslim edilmiştir. Beşik Merasimi türlü oyun, musiki fasılları ve ikramların yer aldığı üç gün süren eğlenceler ile sarayda son bulmuştur (Çorlu, 2015: 595-596).

Padişah çocuklarının doğumu ile sadece bazı merasim ve uygulamalar sırasında değil doğum sonrası saray ve toplumda da eğlenceler düzenlemiştir. Sarayda eğlenceler yapılarak karagöz, çengi gibi oyunlar oynatılarak harem efradının eğlenmesi sağlanırken, halk arasında, özellikle padişah'ın ilk çocuğunun doğumu üzerine cambazlara ve diğer oyunculara yer verilerek halkın eğlenmesine çalışılmıştır (Uluçay, 1992: 85).

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde toplumun ve ailenin vazgeçilmez bir unsuru olan çocuk açısından geleneksel ve modern anlamda birçok ritüel uygulanmıştır. Doğum ritüelleri bu uygulamalara örnek teşkil ederek, saray ve toplumda çocuğun önemi ve bakış açısını ortaya konması açısından katkı sağlamaktadır.

Geleneksel anlamda doğum öncesi hazırlıkla başlayan ritüellerde, doğum sonrası çocuklara yönelik olarak toplumda yaygın olarak uygulanan aynı zamanda çoğunlukla hurafe şeklinde uygulanan lohusa döneminde ad koyma, beşik çıkma, kırk hamamı, diş buğdayı gibi merasim ve eğlenceler çocuğun ritüeller uygulanmasında toplumdaki yerini ve öneminin ortaya konulmasını sağlamaktadır.

Modern anlamda Osmanlı Devletinde yenileşme hareketleri ile birlikte birçok değişim ve gelişme toplumsal bir unsur olan çocuk üzerinde de etkisini göstermiştir. Nitekim bu değişim ve gelişme doğum ritüellerinde de kendini göstermiştir. Geleneksel usullerin yerine büyük ölçüde modern doğum usullerin alması ile birlikte nizamnameler, talimatnameler, doğum ile alakalı eğitim sistemi, ihsanlar Osmanlı Devleti'nin de çocuk koruma ve bakım politikasını da ortaya koyduğu gibi dönemin sosyal, kültürel,

---

¹⁸ “Beşik alayında hususi merasimde Sadrazam tarafından şehzade veya sultanların doğumu ile beşik yaptırılarak doğumun beşinci günü Sadaret Kethüdası tarafından beşik alayına katılacaklara davetiye gönderilirdi. Doğumun altıncı günü toplanan davetlilerle birlikte Mehter takımının çaldığı marşlar ve ilahilerle beşik alayı belirlenen yollar takip edilerek araba kapısının önünde bekleyen Darüssaade Ağası, kethüda beyden beşiği alarak, törene katılanlara çeşitli ihsanlarda bulunularak beşik Harem'e teslim edilir ve beşik merasim sona ererdi” (Uluçay, 1992, s. 80-81).

ekonomik, siyasi hayatının yanında sosyal tarih açısından çocuk unsuru hakkında da bilgi sağlamıştır.

Osmanlı devletinde çocuğa yönelik doğum ritüelleri sadece halk arasında değil aynı zamanda sarayda da uygulanmıştır. Özellikle belgeler ve hatıralar ışığında, şehzade ve sultanların doğumu ile sarayda yaşanan merasim, uygulama, teşrifat ve eğlencelerin yanı sıra çocuğa bakış açısından doğum ritüellerinin ortaya konmasında da önemli bilgiler vermektedir.

Kaynakça

Arşiv

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).

BOA. Y. EE. 75, 6 Kasım 1876.

BOA. Y. PRK. TKM. 9/11, 18 Aralık 1885.

BOA. YB. 21/86-161, 9 Şubat 1887.

BOA. DH. MKT. 1472/95, 29 Aralık 1887.

BOA. ŞD. 2520/8, 29 Haziran 1887.

BOA. DH. MKT. 1438/126, 13 Ağustos 1887.

BOA. DH. MKT. 1727/61, 30 Mayıs 1890.

BOA. DH. MKT. 1589/55, 30 Ocak 1899.

BOA. DH. MKT. 1519/28, 24 Nisan 1899.

BOA. DH. MKT. 1772/47, 16 Ekim 1890.

BOA. YB. 21/88-392, 20 Aralık 1890.

BOA. DH. MKT. 1802/28, 24 Ocak 1891.

BOA. DH. MKT. 1802/111, 25 Ocak 1891.

BOA. DH. MKT. 1825/78, 5 Nisan 1891.

BOA. İ. TAL. 26/5, 1 Ağustos 1893.

BOA. DH. MKT. 2235/92, 20 Ağustos 1899.

BOA. DH. MKT. 2462/41, 16 Mart 1901.

BOA. Y. PRK. UM. 54/126, 4 Ağustos 1901.

BOA. DH. MKT. 2518/150, 6 Ağustos 1901.

BOA. DH. HMŞ. 29/21, 16 Ocak 1904.

BOA. DH. MKT. 1076/33, 5 Mayıs 1904.

BOA. DH. MKT. 935/57, 4 Mart 1905.

BOA. TSMA. E. 1104, 30 Ocak 1909.

BOA. DH. EUM. THR. 105/37, 30 Ağustos 1910.

BOA. DH. EUM. ECB. 13/29, 18 Eylül 1917.

BOA. DH. UMVM. 80/46, 31 Ocak 1922.

BOA. DH. UMVM. 115/5, 4 Şubat 1922.

BOA. DH. UMVM. 166/70, 23 Mayıs 1922.

Sürelî Yayınlar

Akşam, 17 Mayıs 1932, Sayı: 4884.

Sabah, 20 Haziran 1911, Sayı: 7812.

Türk Yurdu, 1927, Sayı: 33.

Telif ve Tetkik Eserler

- Abdülaziz Bey, (1995). Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri Toplum Hayatı. Haz. Kâzım Arısan, Duygu Arısan Günay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ali Seydi Bey, (1978-1981). Teşrifat ve Teşkilatımız, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Alp, M. (1964). “Eski İstanbul’da Lohusalık ve Lohusa Şerbeti”, Türk Folklor Araştırmaları 183, İstanbul, 3537- 3539.
- Akalın, B. Ö. (1904). Ebe Hanımlara Öğütlerim, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası.
- Aras, Ö. (1998). “Ad Koyma”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Araştırma Merkezi, 332-333.
- Balıkhan Nazırı Ali Rıza Bey. (1978-1981). Bir Zamanlar İstanbul, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Bayri, M. H. (1941). “İstanbul’da Doğum ve Çocukla İlişkili Adetler Ve İnanmalar”, Halk Bilgisi Haberleri 113, İstanbul: 97-104.
- Çaykara, E. (2005). Tarihçilerin Kutbu Halil İnalçık Kitabı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çorlu, S. M. (2015). Geçmiş Zamanlar, Haz. Ali Birinci, Selma Günaydın, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ediz, İ. (2015). “Osmanlı İstanbul’unda Doğum Ritüelleri”, Antik Çağdan 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi 4, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı A.Ş, 470-475
- Felek, B. (1974). Yaşadığımız Günler, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- İlgaz, K. (1957). “Doğum ve Çocukla İlgili Adetler ve İnanmalar(Hamile Kadınlar, Gelinler ve Çocuklar Örneğinde)”, Türk Folklor Araştırmaları 93, İstanbul, 1481-1482.
- Kapağan, E. (2019). “Geçmişten Bugüne Safranbolu’da Batıl İnançlar”, Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi 14, 1-11.
- Karay, R. H. (2009), Üç Nesil Üç Hayat, Yay. Haz. Aslıhan Karay Özdaş, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Karataş, A. (1994). “Kırk Hamamı” Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 4, Ana Basım, 568.
- Karataş, A. (1994). “Kırklama”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 5, İstanbul: Ana Basım, 4.
- Küçük, A. (1989). “Alkarısı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Araştırma Merkezi, 469.
- Lewis, R. (1973). Osmanlı Türkiyesinde Gündelik Hayat (Adetler ve Gelenekler), Çev. Mefkûre Poroy, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Musahipzade, C. (1946). Eski İstanbul Yaşayışı, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Pakalın, M. Z. (1972). “Kırk Hamamı”, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Tezel, N. (1937). “İstanbul’da Lohusalık Adetleri”, Halk Bilgisi Haberleri 73, İstanbul: Burhaneddin Basımevi, 1-2.
- Tör, V. N. S. (2008). Nevhîz’in Günlüğü “Defteri Hâtrât”, Çev. Kaya Şahin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turan, R. (1999). “Osmanlıların Kuruluş Yıllarında Çocuk”, Osmanlı Ansiklopedisi 5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 483-488.
- Uluçay, Ç. (1992). Harem II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ünüvar, S. (1964). Saray Hatıralarım, İstanbul: Çağaloğlu Yayınevi.
- Yalman, A. E. (1997). Yakın Tarihte Görüp Geçirdiklerim, Yay. Haz. Erol Şadi Erdinç, İstanbul: Pera Turizm Ticaret A.Ş.
- Yıldırım, N. (1996). İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi, İstanbul: Darülaceze Vakfı Yayınları.

Birth Rituals From the Points of View of the Child in the Ottoman Empire

Extended Summary

This innovation and change have also taken effect on various properties and applications, as there has been Western innovation and change in the Ottoman State. Children who are a social element have been affected by this innovation and change. In particular, the information about children during the pre-Tanzimat period was very limited and no details were included. But, in particular, the declaration of legitimacy has increased the number of information and documents as a sign of the importance of children, and important information about children's rituals has been learned. Childbirth rituals are important in the rituals for the child and are important to the child. In the Ottoman community, there were many birth rituals in the traditional and modern sense. In the traditional sense, it began with the search for the midwife, characterized by a variety of names before renewal and change, and continued with the preparation of a variety of items specific to arson and birth. There are numerous practices for children such as birth and postpartum visits, lohusa sherbet, naming the child, as well as 40 hammam, bassinet regiment, wheat and so on, in the context of entertainment culture. These practices have also taken effect on the changes and refurbished rituals of birth in many of the Ottoman states and in many of the applications.

In the modern sense of the Ottoman State, the process of innovation and change has taken effect on the rituals of childbirth, and has provided the emphasis on these practices, the nizamnments, the tips, the education practices, the perspective of society and the state of the child, as well as the importance of the child. The Registry-i population population is an important step toward children. With this order, the records of children's influence and the records of religious men from various religions of children's influence were included in their duties and penalties for the failure to implement this order. Also, children who are poor are excluded from this fee as they are charged for the advertised in child records. In modern birth rituals, the Ebe school opened and the training midgets were included in birth practices. In birth rituals, trained midwives and doctors were given various tips as a result of their beneficial delivery. In the proliferation of birth rituals, the Ebe school opened up and replaced the midwives who had learned the profession in a primitive way through various

trained midwives, with Besim Ömer training for midwives and the work of Ebe Missus for midwives for midwives and their modern forms of birth for children. The introduction of trained midwives in birth practices has been prevalent in society, demanding midwives from various provinces. As a tool for people and institutions, keeping children's milk or dairy is important in the ritual of birth. As she was held in her milk for various reasons, she was asked especially for a child-oriented breast milk, with the mother dying at birth.

Although the Ottoman State has all the fertility rituals with all the information about children, it has not been implemented for all children. The protection and protection of children and children by persons and institutions is important to the point of view of the state and society of children, while the curfew of children and the delivery of childbirth rituals is an obstacle to the implementation of children.

In addition to the birth rituals in the community, the Court's Obstetrics ceremony and Practices provided information on the child in various aspects. The court includes the delivery rituals, which started with preparations for the pre-delivery harem, the post-delivery palace and the public, events and events, entertainment, pre-crib Regiment preparations for the child and the following procedures and practices, and the entertainment, visits and various activities carried out in Harem.

In the Ottoman State, the work of the ritual of childbirth was written mainly in the traditional sense of the point of view toward children. In these studies, it is seen that applications that are carried out verbally in society and sometimes referred to as superstitions. The activities of innovation seen in many areas such as political, social, economic and cultural have also taken effect on children socially, with my study on 'Obstetrics rituals from the perspective of children in the Ottoman State'. This study also examines the primary and secondary resources for changing and rejuvenating children's lives, taking into consideration the social, cultural, economic aspects of the limited or never-examined topic, and providing detailed research, Using many documents and resources, it is to contribute scientifically to 'Child' and to support studies related to the subject, especially in recent times.

In this study, the readings related to the Obstetrics rituals and the document screening from the Ottoman Archives have been determined by the limitations of the matter. As mentioned in the traditional practices, which are considered superstitious in some points in the Ottoman community by using copyworks, change in these practices has been tried to be evaluated over time based on first-hand resources. At this point, traditional procedures and techniques are replaced by modern procedures and techniques, especially in terms of changing birth rituals by scanning documents from the Ottoman Archives, and specifically for the purpose of child protection policy. In the Ottoman State, such as periodicals and memories such as the Turkish Dormitory, the issue was tried to be described in a versatile way, supported by first-hand sources from the information and impressions of the people in the society where the rituals of birth and the press are applied from the point of view of the child.